

Objectgegevens

object : Harmonie
straat en nummer : Lombardsteeg 4
postcode en plaats : 1811 LZ Alkmaar
gemeente : Alkmaar
bescherming : gemeentelijk monument

oorspronkelijke functie : schouwburg
huidige functie : bioscoop

architect :
bouwdatum : omstreeks 1867

datum onderzoek : april 2016
datum beschrijving : 19 april 2016
opgesteld door : Carolien Roozendaal

Kadastrale aanduiding

gemeente : Alkmaar AMR01
sectie : A
nummer : 4274

Eigendomsregistratie

onttrekking gegevens : kadaster
soort recht : eigendom belast met recht van (mede)gebruik en/of (mede)bewoning
gerechtigden : Gemeente Alkmaar
straat en nummer : postbus 53
postcode en plaats : 1800 BC Alkmaar
gemeente : Alkmaar
telefoon :
:

object : Harmonie
straat en nummer : Lombardsteeg 4
plaats : Alkmaar

Redengevende omschrijving

De Harmonie is een fraai voorbeeld van een schouwburgcomplex in (vroeger) eclectische stijl met opvallende neoclassicistische kenmerken. Dit is vooral herkenbaar in de gestuukte gevels met kroonlijst en flauwe kaphelling. Het complex is nieuw gebouwd nadat brand (1867) zijn voorloper 'Harmonica' grotendeels in de as legde. De entree lag oorspronkelijk aan de Lombardsteeg i.v.m. het water van de Nieuwesloot. In de bouwmassa zijn de verschillende functionele onderdelen van het complex nog steeds herkenbaar; de kleine zaal, de entree met bovenwoning, de grote zaal en de lobby aan het Doelenveld.

Cultuurhistorische waarde

In 1836 opent A. Walraven in het pand op de hoek van de Nieuwesloot en de Lombardsteeg 'Lokaal Harmonica', een koffiehuis met zaal voor concerten en bijeenkomsten. Na de brand wordt het huidige complex gebouwd, nu met een kleine en een grote zaal met 550 zitplaatsen. In 1870 komt het in handen van A.L. Switzar, die ook Diligentia verderop aan de Korte Nieuwesloot exploiteert. Hij richt zich met 'Schouwburg Harmonie' meer op de elite. In 1882 kost een kaartje eerste rang fl. 1.99, terwijl in Diligentia geen rangen zijn en alle kaartjes 25 cent kosten. De programmering is breed; muziek, toneel, operette, dans en cabaret en daarnaast allerlei vergaderingen en bijeenkomsten.

In 1897 krijgt de Harmonie een nieuwe eigenaar en wordt er een groot toneel aangebracht in de grote zaal. Rond 1900 wordt de eerste film vertoond tot 1914 als er een echte bioscoop wordt geopend aan de Koningsweg worden er regelmatig films vertoond. In 1920 wordt de voorgevel aan de Gedempte Nieuwesloot aangepast. De middelste twee ramen worden vervangen door een deur. Deze deur gaf toegang tot een dancing. Film krijgt in de jaren '30 een steeds belangrijker rol in de programmering. Na 1945 worden er geen schouwburg activiteiten meer ontplooid en richt men zich compleet op film. De concurrentieslag met het Gulden Vlies op de Koorstraat is verloren.

In 1979 wordt het pand grootschalig verbouwd en gemoderniseerd. De ruimte op het toneel wordt ingericht als kleine filmzaal. De ramen op de begane grond worden voorzien van kasten voor filmposters. In 1995 wordt het complex vergroot met een nieuwe bioscoopzaal op het Doelenveld en wordt de entree naar die zijde verlegd. 31 januari 2016 sloot de bioscoop haar deuren om te verhuizen naar een plek buiten de historische binnenstad, waar een hypermodern bioscoopcomplex kon vrijzitten. De Harmonie is dan bijna anderhalve eeuw een belangrijke plek in het Alkmaarse uitgaansleven geweest.

Architectonische en bouwhistorische waarde

De gestuukte gevels van het complex aan de Gedempte Nieuwesloot en Lombardsteeg zijn opgetrokken in (vroeger) eclectische stijl. Dit betekent dat er verschillende bouwstijlen zijn gecombineerd. Dit was gebruikelijk in het midden van de 19de eeuw. De flauwe kaphelling, de toepassing van een brede versierde kroonlijst en de gestuukte gevels zijn verwijzingen naar het neoclassicisme. De wenkbrauwbogen boven de schuifvensters en de tuitgevels horen daar stilistisch gezien niet bij. Toch vormt het geheel samen een evenwichtig gevelbeeld.

Het complex is in zijn geheel opgetrokken in 1867 met gebruikmaking van de bouwmaterialen en technieken die op dat moment voor handen waren. In het woonhuis zijn philibertspanten toegepast. Deze constructiemethode is al in de 16de eeuw ontwikkeld door Philibert de l'Orme, maar op grote schaal toegepast in de 19de eeuw. De kapconstructie van de overige bouwdelen zijn op dit moment niet zichtbaar. Maar ook deze kunnen i.v.m. de flauwe kaphelling bijzondere constructies herbergen die afwijken van de standaardoplossing. Op basis van bouwtekeningen wordt een houten vakwerk constructie verwacht in de kap van de grote zaal.

Van zijn voorganger 'Harmonica' zijn de tuinmuur en gemetselde pilaar zijn gehandhaafd bij de bouw van de nieuwe bioscoopzaal in 1995. De oorspronkelijke muziekzaal is hierbij gesloopt.

object : Harmonie
straat en nummer : Lombardsteeg 4
plaats : Alkmaar

Stedenbouwkundige en ensemblewaarde

In de bouwmassa zijn de verschillende onderdelen van het complex herkenbaar. Aan de Lombardsteeg de entree met hierboven een woning. Door de grotere hoogte van dit bouwdeel kreeg deze ook meer nadruk. Op de hoek met de Nieuwesloot lag de kleine zaal. Direct achter de entree lag de grote zaal met daarnaast aan de zijde van het Doelenveld de lobby. De lobby is bij de verbouwing van 1995 verbreed en voorzien van een glazen pui. Aan deze ingreep wordt geen monumentale waarde toegekend.

De oorspronkelijke locatie van de voordeur aan de Lombardsteeg en de plaatsing van de volumes herinnert aan de oorspronkelijke stedenbouwkundige situatie met een nog niet gedempte Nieuwesloot en het langgerekte erf van de oude Doelen langs het Doelenveld. Dit gedeelte van de Nieuwesloot werd rond 1871 gedempt. De gevel aan de Nieuwesloot diende als 'uithangbord', vandaar dat op deze gevel de naam is aangebracht.

Gaafheid en herkenbaarheid

Er zijn weinig duidelijk herkenbare gebouwen uit het midden van de 19de eeuw bewaard gebleven in Alkmaar. Het exterieur is ter plaatse van de kleine zaal op de hoek van de Gedempte Nieuwesloot en de Lombardsteeg aangetast door het aanbrengen van de frames met filmposters in 1979. Hiervoor zijn de wenkbrauwbogen boven de ramen weggehakt en de vensters verdwenen. De littekens zijn hiervan zichtbaar in het stucwerk. De entree aan de Gedempte Nieuwesloot uit 1920 is verwijderd en de ritmiek van de oorspronkelijke ramen teruggebracht. De hoofdopzet van het ontwerp van de gestuikte gevels is echter nog duidelijk herkenbaar.

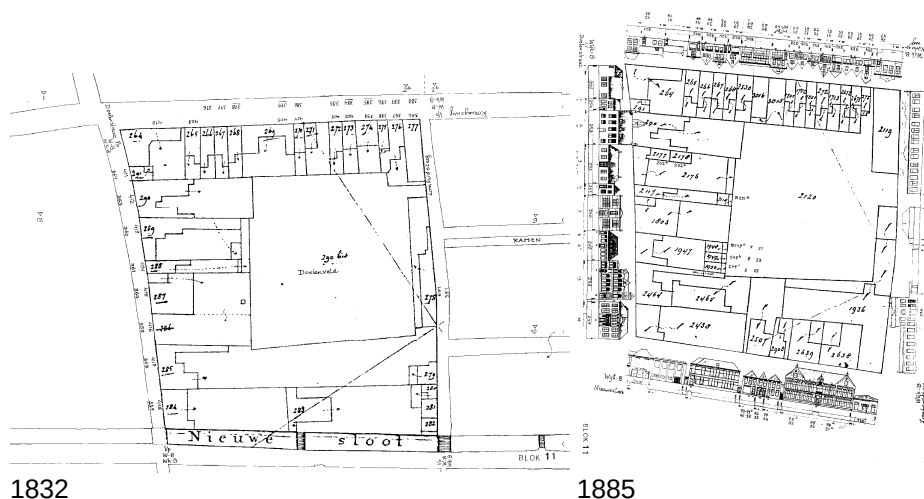
In het interieur zijn restanten aanwezig van Art-Deco decoratie waarschijnlijk naar ontwerp van de Alkmaarse architect Laurens Groen. De detaillering van de loge, trap naar het balkon en deuren passen in dit tijdsbeeld. Nader onderzoek moet uitwijzen wat hiervan nog bewaard is gebleven en of er nog geschilderde decoraties aanwezig is.

Zeldzaamheid

Gestuikte gevels met neoclassicistische stijlkenmerken in de overgang naar het vrijer vormgegeven eclecticisme zijn zeldzaam in Alkmaar. Evenals Art Deco interieurs op deze schaal.

object : Harmonie
straat en nummer : Lombardsteeg 4
plaats : Alkmaar

Objectbeschrijving

Op de kadastrale kaarten van 1832 en 1885 is het ontstaan van het complex duidelijk zichtbaar. De hoek van de Lombardsteeg en Nieuwesloot was in handen van de eigenaar van 'Harmonica', de bijbehorende muziekzaal stond achter op het lange erf van de oorspronkelijke oude Doelen aan de Doelenstraat. Bij de herbouw na de brand in 1867 van het complex is gebruik gemaakt van de strategische locatie op de hoek van de Lombardsteeg en de (bijna) Gedempte Nieuwesloot en is er extra ruimte gevonden op het achtererf van de oude Doelen. De plaatsing van de entree aan de Lombardsteeg sloot hierbij aan op de oorspronkelijke stedenbouwkundige situatie en was de meest functionele plek om beide vleugels met grote en kleine zaal te ontsluiten.

De gevels aan de Lombardsteeg en Nieuwesloot waren het belangrijkste 'uithangbord' voor de schouwburg. Hier werd dan ook architectonisch de meeste aandacht aan besteed. De gevels van de kleine zaal en de entree met bovenwoning werden gestuukt en bekroond met een versierde kroonlijst. Op de gevel aan de Nieuwesloot werd met kapitalen SCHOUWBURG in de top van de tuitgevel gezet en aan beide zijden hiervan HARMONIE. De tuitgevel heeft schouderstukken waarin een ornament met acanthus bladeren is aangebracht. Dergelijke ornamenten werden voornamelijk als consoles onder gootlijsten toegepast. De vensters werden omlijst door gestuukte wenkbrauwbogen. Deze zijn aangetast bij het aanbrengen van de kasten voor de filmposters. Hierbij zijn ook de vensters (uit het zicht) verdwenen.

De schuifvensters van de kleine zaal hadden een fijne roedenverdeling in het bovenlicht, die het raam in vier staande raampjes verdeelde. Dergelijke vensters zijn zeldzaam in Alkmaar. De vensters van het hogere bouwdeel aan de Lombardsteeg met de entree en bovenwoning hebben nog wel hun wenkbrauwbogen. Op de begane grond zijn de vensters doorgetrokken tot aan het maaiveld, door de borstwering heen. De invulling is later aangebracht met niet passende materialen en vormgeving. Dit geldt ook voor de (voormalige) entree aan de Lombardsteeg. Deze is in 1924 aangepast bij een verbouwing door de bekende Alkmaarse architect Jan Wils, maar zijn nu vervangen door vluchtdeuren. De 6-ruits schuifvensters op de verdieping hebben een brede middenstijl; zogenaamde empire-vensters, die stilistisch passen bij de vroeg 19de-eeuwse neoclassicistische stijl. Centraal boven de entree is een zogenaamde serliana toegepast. Hierbij wordt het centrale hogere raam geflankeerd door twee lagere ramen. Het is de vertaling van een klassiek motief waarbij een centrale boog wordt geflankeerd door twee lagere vlakke delen. Het motief werd als eerste gepubliceerd door de Italiaanse architect Sebastiano Serlio in de 15de eeuw. Het driedelige venster wordt populair in het midden van de 19de eeuw in de Hollandse architectuur.

object	: Harmonie
straat en nummer	: Lombardsteeg 4
plaats	: Alkmaar

De gevels van de grote zaal, de lobby en de opslag aan het Doelenveld zijn opgetrokken in baksteen. Dit metselwerk is later grijs geschilderd, waarschijnlijk in 1995 bij de verbouwing; de nieuwe bioscoopzaal, de uitbreiding van de foyer en het verplaatsen van de entree naar de zijde van het Doelenveld. De gevel van de lobby is hierbij opengebrouwen en verbreed. Het muurwerk wordt intern opgevangen door kolommen, hiervoor langs is een moderne glazen pui aangebracht. Boven de glazen pui zijn nog de sporen van de oorspronkelijke gevelindeling zichtbaar.

Waardenstelling

Het complex is een prachtig voorbeeld van een voor Alkmaar vroege toepassing van eclectische architectuur dat nog stevig geworteld is in het neoclassicime. Daarnaast vertelt het complex door zijn stedenbouwkundige positionering iets over de ontwikkeling van de bebouwing langs de Gedempte Nieuwesloot (gedempt rond 1871) en rondom het Doelenveld. Bovendien vertelt het complex het verhaal van de ontwikkeling en veranderingen in het culturele leven van Alkmaar.